

POSTIGNUTI REZULTATI MLJEKARSTVA U SLOVENJI U GODINI 1983.

Milan HAFNER, dipl. inž. agr., Živinorejska poslovna skupnost Slovenije, Ljubljana

1. Tržna proizvodnja mlijeka

Protivno kretanju tržišne proizvodnje mlijeka u 1981. i 1982. godini — kad je ona u mnogim područjima Slovenije bila niža čak i od one u 1980. godini — 1983. godine je u Sloveniji organizirani otkup mlijeka ponovno povećan.

Planirani otkup mlijeka pri poljoprivrednim zadrugama, osnovnim zadružnim organizacijama i osnovnim organizacijama kooperanata nije bio u cijelosti ostvaren, nego je dosegao 99,5%.

Društvene farme su mljekarama dopremile samo 94,1% za tu godinu planiranih količina mlijeka, dok je kooperacijska proizvodnja ostvarila plan sa 100,4%.

U cjelini gledano, ostvareni rezultat organizirane tržišne proizvodnje mlijeka u 1983. god. je značajan napose zbog ovih činjenica:

— u govedarskoj proizvodnji je povećana tržišna proizvodnja mlijeka u Sloveniji najznačajniji pozitivan pomak nakon višegodišnjeg mirovanja, odnosno opadanja interesa za povećanje te proizvodnje;

— s pravom moramo zaključiti da je 6,5%-tno povećanje predanih količina mlijeka organizatorima te proizvodnje, odnosno mljekarama, rezultat društveno ekonomske stimulacije, koja je u Sloveniji primijenjena na višoj razini nego drugdje;

— taj uspjeh također pokazuje da je višekratno korigiranje otkupne cijene mlijeka u toku godine i usklađivanje s cijenama tovnih goveda — teladi — a u vezi s intenzivnošću inflacije — bila nužda, koja se je pri mlijeku isplatila. Napose moramo napomenuti da je — nažalost — 1983. god. govedarstvo, odnosno tržišna proizvodnja mlijeka, samo u Sloveniji dosegla značajan pomak, dok se u svim drugim republikama količine mlijeka za potrebe tržišta nijesu prošlih godina povećale, a u nekima su (APV) značajno smanjene.

Po podacima mljekara, okupljenih pri Živinorejskoj poslovnoj skupnosti Slovenije, one su u 1983. godini otkupile i obradile odnosno preradile za potrebe domaćeg tržišta i izvoza slijedeće količine mlijeka:

	Količina 000 lit.	Indeks 1980=100	Plan 1983=100
1. Otkup u Sloveniji — ukupno	319.878,3	106,5	99,5
a) od društvenih farmi	46.914,7	98,6	94,1
b) od indiv. gospod.	272.963,6		100,4
ba) od kooperacije	272.610,6	108,1	
bb) slob. otkup	353,0	75,3	
2. Dokup mlijeka iz SRH	3.129,3	94,1	—
3. Ukupno preuzeto mlijeko	323.007,6	106,3	99,17

Prednji su podaci iz godišnjih izvještaja mljekara (februar 1984.).

Iz pregleda zaključujemo da za pozitivan trend otkupa mlijeka u Sloveniji zasluga pripada organiziranoj kooperacijskoj proizvodnji i predaji mlijeka. Količine mlijeka društvenih farmi bile su manje nego u 1982. godini, čemu je prije svega uzrok manji broj krava. Ustanovljeno je da su na tim farmama troškovi proizvodnje mlijeka porasli više nego kod proizvođača-kooperanata (veća potrošnja krme, povećana amortizacija, povećane obaveze, kamate, OD i dr.).

Povećanje otkupa organizirane proizvodnje mlijeka bilo je različito na pojedinim područjima Slovenije. Udio u tome ima intenzivnost ljetne suše, povećanje otkupnih područja (Maribor), intenzivnost povećanja broja krava, opskrbljenost vlastitom krmom, dokup krme, te broj većih poljoprivrednih domaćinstava, usmjerenih na tržištu proizvodnju mlijeka.

Osim otkupljenog mlijeka sa svojih područja, mljekare su preuzele na preradu i 3.129 tis. litara mlijeka iz SR Hrvatske.

Za izravnjavanje potreba mlijeka u toku godine mljekare su međusobno dokupile, odnosno otkupile cca 9,5 milijuna, što je već dugogodišnja potreba za usklađivanje kapaciteta mljekara i podmirenje potreba tržišta.

2. Otkupne cijene mlijeka u 1983. godini

I u toj se je godini nastavila dinamika korekture cijena mlijeka za proizvođače, a djelomično i cijena mlječnih proizvoda na tržištu.

Tokom 1983. godine proizvođači su u Sloveniji imali dva povišenja otkupne cijene, u cjelini u tri razdoblja tri različite otkupne cijene, te dodatnu jedinstvenu republičku premiju za prodane količine mlijeka.

Do 1. augusta (kolovoza) 1983. bila je na snazi otkupna cijena iz 1982. godine (od 23. IX 1982): 16,00 din/l (3,6% masti) tj. 4,45 din za % mlječne masti.

Nakon odmrzavanja cijena u SFRJ bila je u Sloveniji izvršena promjena otkupne cijene na nivo 18,00 din/l (s 3,6% masti), tj. 5,00 din za 1% masti.

Pred ponovnim zamrzavanjem svih cijena u SFRJ bila je opet izvršena promjena cijena, sada već treću godinu 21. XI 1983. i to na nivo 23,50 din/l (s 3,6% m), tj. 6,53 din za 1% masti.

Popravci otkupne cijene mlijeka u jednoj godini iznosili su za proizvođače povećanje za 46,9%.

Osim tih otkupnih cijena su proizvođači za kvalitetno predano mlijeko dobivali i republičku premiju, koja je od 1. I 1983. god. bila:

za ravničarske predjele	0,50 din/l
za planinske predjele	1,30 din/l
za mlijeko društvene proizvodnje	2,20 din/l

Organizatori tržišne proizvodnje — osnovne zadružne organizacije i osnovne organizacije kooperanata — te društvene farme i stajske te ispašne zajednice dobivale su od mljekara određeni iznos i to: do 1. VIII 1983. po 0,80 din/l, a od tada do 21. XI 1983. 1,00 din. po litri preuzetog mlijeka. Spomenuti iznos je od tog dana povećan na 1,20 din/l. Time se pokrivaju troškovi kontrole proizvodnosti krava, (A kontrola), sabiranja, kontrole i plaćanja mlijeka, a u mnogim slučajevima i hlađenja mlijeka u sabiralištima, što je po pravilu trošak proizvođača, a ne otkupnih organizacija.

U vezi s čestim promjenama otkupnih cijena mlijeka, koje organizatorima i mljekarama prouzrokuju obilje posla, moramo kritički ocijeniti da su te česte promjene (6 u 2 godine) napokon u 1983. god. omogućile prekid višegodišnje stagnacije proizvodnje mlijeka.

Podaci mljekara pokazuju da su one u ponderiranom prosjeku plaćale dobavljačima preuzeto mlijeko kako slijedi:

Mlijeko dobavljeno	Količina 000 l	Prosječna otkupna cijena din/l	Ukupno isplaćeno 000 din	Indeks cijene
1. Iz Slovenije (fco sabir.)	319.878,3	19,57	6.261.053,5	144,2
2. Dokup iz SRH	3.129,3	24,62	77.041,0	140,3
3. Dokup od mljekara (viša cijena od t. l.)	(9.369,3)	(+3,04)	(+28.523,0)	(198,7)
Ukupno	323.017,6	19,17	6.366.617,5	143,55

Napominje se da su te cijene, odnosno vrijednosti mlijeka, mljekare plaćale za mlijeko iz Slovenije, fco sabiralište, s prosječno 3,67% mlječne masti, a za mlijeko iz SRH i od drugih mljekara fco prodavalac (% masti po dogovoru). U tim cijenama nije uključeno plaćanje udjela poljoprivrednim zadrugama i kombinatima (0,80 — 1,00 din/l).

Mlijeko, preuzeto na vlastitom području, mljekare su — obzirom na mast i kvalitetu — (reduktazna proba, kiselinski stupanj, gustoća) prosječno plaćale u toj godini kako slijedi:

Povećanje prema 1982.

za mlijeko kooperanata	19,60 din/l	146,1
za mlijeko društ. proizvođača	19,44 din/l	135,4
za mlijeko iz slob. otkupa	17,28 din/l	135,1

Osim isplate mlijeka postavno sabiralište i obaveznog dodatka poljoprivrednim zadrugama i kombinatima, mljekare su imale u 1983. god. prosječno još 1,31 din/l troškova transporta od sabirališta do mljekare. Taj je trošak među pojedinim mljekarama bio različit i kretao se je od 0,64 do 2,11 din po litri mlijeka.

3. Bilanca upotrebe i plasman mlijeka u 1983. god.

Mljekare su u prošloj godini preuzeto mlijeko upotrebile — u skladu s potrebama domaćega slovenskog i šireg jugoslavenskog tržišta — kako slijedi:

Namjena	Količina 000 lit.	%	Indeks (1982=100)
za konzum u Sloveniji (paster. i steril. mlijeko)	102.002,0	31,6	102,2
Mlijeko prodano izvan Slov.	29.948,3	9,3	102,3
Mlijeko izvezeno	1.076,0	0,3	90,7
Ukupno mlijeko u tek. stanju	133.026,3	41,2	102,2
Mlijeko prerađeno u proizvode	189.991,3	58,8	109,5
Sveukupno	323.017,6	100,00	106,33

Globalno usmjerenje, odnosno upotreba mlijeka, bila je u mljekarama lani drugačija nego 1982. god., zbog većih raspoloživih količina.

Minimalno je povećana upotreba konzumnog pasteriziranog mlijeka, kao i steriliziranog »alpskog« mlijeka.

Svježe i sterilizirano mlijeko bilo je u nešto većoj količini prodano susjednim republikama, prije svega SRH. Izvoz je nešto smanjen zbog nedovoljne izvozne licence za prodaju u Trstu po malograničnom sporazumu s Italijom.

Zbog povećanog otkupa mljekare su najviše povećale preradu mlijeka u svježe i trajnije mlječne proizvode.

4. Opskrba tržišta mlijekom i proizvodima u 1983. god.

Opskrbljenost slovenskog tržišta pasteriziranim mlijekom je bila dobra, samo je povremeno manjkalo steriliziranog »alpskog« mlijeka zbog poteškoća u opskrbi kartonom i zbog turističke sezone.

U početku godine je opskrbljenost maslacem bila slabija, a u drugom ga je polugodištu, zbog povećane proizvodnje, bilo dovoljno. Sada prodaja posustaje.

Usprkos povećanoj proizvodnji sireva je do jeseni manjkalo, a asortiman i kvaliteta uopće nisu zadovoljavali većinu potrošača.

Zbog manje proizvodnje smanjena je i potrošnja svih vrsta konzumnog vrhnja, pa i jogurta, napose voćnih, kod kojih je proizvodnja smanjena za 12⁹‰.

Osim redovite opskrbe čitavoga slovenskog tržišta mljekare su nastavile s opskrbom jako deficitarnog šireg jugoslavenskog, napose hrvatskog tržišta. Kontinuitet razmjene među susjedima je održan, iako je ona po opsegu manja.

Preliv mlijeka i proizvoda, realiziran preko mljekara u Sloveniji je bio u 1983. god. sljedeći:

Proizvodi (000 l/tona)	Prodaja izvan Slovenije	Indeks 1982=100	Dokup od mljekara iz SFRJ	Indeks 1982=100
Mlijeko	29.948,3	102,3	3.338,3	93,9
Jogurti	6.001,1	428,0	3,4	—
Vrhnje	2.033,9	222,9	—	—
Sirevi — tvrdi, polutvrdi i top.	1.118,5	131,5	955,7	60,8
Svježi sirevi i namazi	832,0	150,7	—	—
Maslac	465,0	144,4	30,3	58,9
Dehidrirano mlijeko	1.569,9	93,7	—	—
Dječja hrana	89,0	—	—	—
Kazein	51,5	135,9	—	—
Ukupno	42.109,2	120,2	4.327,7	84,5
Ukupno mlijeka cca	65.089,0	101,0	14.438,2	
Neto bilanca prodaje izvan SRS	50.650,8	120,0	—	

Plasman mlijeka i mlječnih proizvoda iz Slovenije je minule godine ponovno povećan. To je omogućio veći otkup mlijeka te interes susjedne SRH (Istra, Kvarner) za dokup, gdje otkup mlijeka u 1983. godini nisu uspjeli povećati. Prodaja se je vršila tokom čitave godine, a povećana je u ljetnoj turističkoj sezoni.

Uzimajući u obzir realizirani međurepublički promet mlijeka i proizvoda, kao i izvoz, zaključujemo da je god. 1983. za potrebe slovenskog tržišta bilo upotrebjeno 269.530 tisuća litara mlijeka, što je za 4,25% više nego u 1982. god.

Plasman mlijeka i mlječnih proizvoda izvan Slovenije ponovno je povećan zbog većeg otkupa. Nastavlja se trend, prisutan u čitavoj Sloveniji: samoopskrba mlijekom je osigurana, a prirodni uvjeti za veću proizvodnju mlijeka će i nadalje biti korišteni za pokrivanje manjkova u susjednim republikama i za stalno povećanje izvoza.

5. Izvoz mlijeka i proizvoda u 1983. godini

Planirani izvoz nije bio ostvaren. To je zbog poznatih uzroka, među kojima napominjemo: poteškoće pri proizvodnji potrebne kvalitete sira, pripremu potrebnih količina u postavljenim rokovima te ograničenje količine mlijeka za izvoz po tršćansko-goričkom pograničnom sporazumu (bez uvoznih pristojbi).

Izvozile su tri mljekare — iste kao i prethodnih godina: KIT Ljubljanske mljekarne, ABC Mlekopromet, Ljutomer i Mlekarna KZ Vrhnika. One su u 1983. godine realizirale slijedeći izvoz:

Proizvod	Zemlja	Količina lit/kg	Vrijednost din
Pasterizirano mlijeko	Italija	1.044.125	26.223.068
Sterilizirano mlijeko	Italija	31.980	1.015.914
Tvrđi sir (ementalac)	Švicarska	145.992	27.521.945
Ukupno		1.222.097	54.760.927

Izvoz sira je bio nešto veći nego god. 1982. (+1,24%), a izvoz mlijeka u analognom prometu s Italijom je smanjen za 9,3%.

Planske obaveze mljekara nijesu u cijelosti ostvarene. Uzrok tome je, prije svega, u nedovoljnim dozvolama Italije za uvoz mlijeka iz SFRJ po pograničnom sporazumu. Po prijedlogu mljekara te bi količine bilo potrebno u narednim godinama povećati.

Opskrba mljekara stvarno potrebnim uvoznim repromaterijalom i rezervnim dijelovima bila je vrlo slaba zbog nerealizirane participacije deviza iz inozemnog turističkog prometa u Sloveniji. Mljekare su dio svojih potreba uspjele podmiriti preko svojih SOUR-a.

6. Ocjena poslovanja u 1983. godini

Prema informacijama primljenim tokom godine, sve su društvene mlječne farme poslovale s gubicima. Samostalne OOUR govedarske proizvodnje će vrlo teško pokriti nastale gubitke (Kočevje, Postojna). Ostale, koje su u kombinatima s raznovrsnijom proizvodnjom (ratarskom), pokriti će gubitke u okviru mogućnosti iz drugih djelatnosti OOUR-a.

Opseg, cijena i vrijednost proizvodnje mljekara u 1983. godini

	Količina (000 kg, l)	Indeks (82=100)	Ø proizv. c. jena din	Indeks (82=100)	Vrijednost proizv. ukupno (00 din)	Indeks (82=100)	Utešće po vrijed. %/o
1. Konzum. mlijeko — ukupno	133.026,3	102,2					
— mlijeko pasterezir.	98.291,8	101,4	23,36	139,1	2.295.804,6	142,2	25,1
— mlijeko sterilizir.	34.231,5	101,9	27,49	133,1	941.154,4	135,0	10,3
2. Mlijeko u prahu (25%/o m.)	2.435,1	100,5	193,86	127,7	472.961,3	128,4	5,2
— mlijeko u prahu — obrano	1.437,0	96,5	138,28	129,2	198.713,5	124,7	2,2
3. Mlijeko kondenzirano	336,9	110,4	109,10	141,6	36.756,5	156,5	0,4
— mlijeko evaporirano	13,0	317,1	116,80	144,2	1.518,4	353,9	0,02
4. Dječja hrana (ml. prah)	88,8	439,6	230,06	140,0	20.423,6	614,6	0,2
5. Maslac	2.484,0	108,6	349,32	139,9	867.723,5	152,0	9,5
— masl. namazi s dod.	6,2	—	364,05	—	2.257,1	—	0,02
6. Vrhnje pasterez. (kis., sl.)	6.689,8	93,9	120,00	126,6	802.724,7	140,9	8,8
7. Jogurti + kiselo mlijeko	21.689,6	99,2	36,02	133,5	781.168,9	132,4	8,5
8. Svježi sirevi	3.745,4	111,3	107,94	145,4	402.292,9	153,1	4,4
— sirni namazi	329,5	185,8	175,90	156,7	57.961,7	255,6	0,6
9. Sirevi tvrdi, polutvrđi, ukupno							
— gauda	2.102,1	120,3	217,06	133,8	456.285,2	167,0	5,0
— trapist	20,8	134,9	211,03	128,7	4.389,4	173,7	0,05
— posavski, roški, grajski	341,5	76,5	223,13	148,4	76.199,5	113,5	0,8
— šmarski rog	306,4	173,7	253,36	146,3	77.621,4	254,1	0,8
— stuški sir	2,8	—	256,09	—	712,4	—	0,007
— mini desert	336,2	151,6	287,70	143,1	96.049,5	215,3	1,0
— maxi special	383,8	101,3	273,64	149,3	105.031,2	151,2	0,1
— lašćan	206,5	98,7	248,51	147,2	51.303,7	145,4	0,6
— ementalec	1.671,6	107,9	271,17	142,8	554.205,5	183,4	6,1
— parmezan	114,7	88,2	341,82	131,7	39.209,5	116,2	0,4
— pivski	62,2	137,6	353,73	132,6	22.019,3	182,5	0,2
10. Topljeni sirevi	489,0	104,9	232,20	129,8	113.540,7	136,1	1,2
11. Specijalni sirevi — camember	2,9	120,8	320,80	141,9	930,6	173,5	0,31
12. Obrano mlijeko	1.001,4	—	11,50	—	11.515,5	—	0,1
13. Sirutka	44.863,0	—	0,45	—	20.405,0	—	0,2
— sirutka u prahu	149,0	—	84,17	—	12.607,8	—	0,1
— sirutka evaporir.	429,3	—	17,06	—	7.297,3	—	0,07
14. Stepka	199,7	—	1,52	—	302,6	—	0,03
15. Mlječni sladoled	2.839,2	93,6	166,95	156,9	474.000,3	146,9	5,2
17. Kazein	398,4	98,2	335,60	155,0	133.697,9	152,2	1,5
18. Mlekovit krmivo	749,2	96,3	174,37	180,0	130.635,9	173,4	—
Ukupno SR Slovenija	227.699,9	108,9	28,29	136,6	9.137.890,4	145,3	100

Općenito se može reći da se ti gubici u 1983. god. kreću između 2,00 i 4,00 din po litri mlijeka.

Ekonomski položaj mljekara se je u 1983. god. veoma pogoršao. Šest pogona prerade mlijeka je u toku godine po periodičnim obračunima iskazalo gubitak, podjednaki ih je broj poslovao bez veće stope akumulacije, a samo ih je nekoliko imalo bolje rezultate poslovanja. Zbog dviju posljednjih korektura cijena mlijeka i proizvoda, koje je mljekarama priznala Republička zajednica za cijene u Ljubljani (1. VIII i 21. XI 1983.) u nekim će se mljekarama godišnji zaključni računi poboljšati, a u nekima će se gubici povećati (Kranj, Koper).

Svoj udio u negativnom poslovanju mljekara tokom 1983. god. imali su također: preniske korekture cijena mlijeka i proizvoda u god. 1981. i 1982., kad mljekarama nisu bili priznati neki stvarno povećani troškovi (prevoz, prerada), a kod nekih negativne tečajne razlike za uvoznu opremu i kamate na kredite za nove pogone.

Zbog toga se mljekarska preradbena industrija našla u položaju u kakovu već odavno nije bila. To pokazuju i službeni podaci SDK Slovenije (za 3 periodična obračuna tokom 1983. g.).

7. Korištenje preradbenih kapaciteta i zadaci u 1983. godini

Podaci mljekara pokazuju da su zbog povećanog otkupa mlijeka u 1983. tehnički kapaciteti prerade prosječno bili korišteni sa 84,12%.

Iskorištenost kapaciteta kod pojedinih mljekara znatno odstupa i kreće se između 44 te 122% (u 8-satnom radnom vremenu). To ujedno upozorava na izvanredno male tehničko-preradbene rezerve u toj prehrambeno-preradbenoj grani.

Osim izgradnje nove mljekare Hmezad Celje, investicijski su se pothvati posljednjih godina u mljekarama osjetljivo smanjili. God. 1983. su ukupna investiciona ulaganja u 10 mljekara iznosila samo 1.108.914.000 din, što je cca 12% vrijednosti ukupne proizvodnje mljekara u Sloveniji. Ta su sredstva bila uložena u izgradnju mljekare Celje (52%) te opremu za preradu, rashladnu opremu, cisterne i vozila.

Poljoprivredne organizacije u Sloveniji imaju za organizirani otkup mlijeka — po podacima mljekara koncem 1983. god. — ukupno 2.650 sabirnih mjesta za mlijeko na terenu. Od njih je 1.412 (55%) opremljeno uređajima za nisko hlađenje mlijeka, a od toga su 74 sabirališta bila opremljena u 1983. god.

U naših 16 OOUR mljekara je bilo 1983. god. ukupno 1.617 zaposlenih, od toga 201 službenika (12,5%) i 1.416 radnika. Broj zaposlenih je u toj godini povećan za 3,19%, što je djelomično opravdano zbog povećanog opsega prerade mlijeka (+6,5%).

Prosječno je bilo u 1983. god. prerađeno u mljekarama 547 litara mlijeka po zaposlenom (povećanje prema 1982. god. za 3,14).

Vrlo niski stupanj osiguranih sredstava za proširenu reprodukciju ne obećava mljekarskoj preradbenoj industriji u narednim godinama većih mogućnosti za izgradnju potrebnih novih kapaciteta mljekara, koje nužno zahtijeva planirani rast tržišne proizvodnje mlijeka u Sloveniji do 2000. godine.